

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**VPLIV FINANČNE KRIZE NA SLABITEV BANČNIH POSOJIL,
MERJENIH PO ODPLAČNI VREDNOSTI**

Ljubljana, avgust 2011

BLAŽ KOPRIVNIKAR

IZJAVA

Študent **Blaž Koprivnikar** izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom **doc. dr. Maje Zaman Groff**, in da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____ Podpis: _____

KAZALO

UVOD.....	1
1. FINANČNA KRIZA	2
1. 1 Razlogi za nastanek krize svetovnih razsežnosti.....	2
1. 2 Vloga bank	5
1. 3 Obvladovanje kreditnega tveganja	6
1. 4 Potrebna višina kapitala banke	7
1. 5 Primernost mednarodnih računovodskih standardov v času krize	9
2. POSOJILA.....	10
2. 1 Podlage bančnega računovodenja	10
2. 2 Posojila skladno z MRS	11
2. 3 Računovodenje posojil po metodi odplačne vrednosti.....	11
3. OSLABITVE IN REZERVACIJE	12
3. 1 Nastanek dogodka, ki povzroči izgubo	12
3. 2 Izračun oslabitve	12
3. 3 Posamično in skupinsko ocenjevanje izgub iz kreditnega tveganja.....	13
3. 4 Pravila računovodske spremljave posojil po Sklepu o ocenjevanju izgub.....	14
4. VPLIV KRIZE NA POSLOVANJE BANK V SLOVENIJI	17
4. 1 Kreditna rast bank v Sloveniji v primerjavi z ostalimi državami.....	17
4. 2 Bonitetna struktura portfelja slovenskih bank.....	19
4. 3 Posojila z zamudami več kot 90 dni, primerjava z drugimi državami	20
4. 4 Mednarodna primerjava stroškov oslabitev	23
4. 5 Vpliv krize na rezultate bank v Sloveniji	23
SKLEP	25

UVOD

Zadnja finančna kriza se največkrat primerja s krizo v tridesetih letih prejšnjega stoletja, verjetno pa jo, zaradi globalne prepletenosti finančnih institucij in njene jakosti, v nekem pogledu tudi presega.

Cilj naloge je primerjava kreditne rasti po nastopu krize v slovenskem bančništvu v primerjavi z drugimi državami in ocenitev vpliva krize na kreditno tveganje. Namen naloge je prikazati, kako je finančna kriza zaznamovala poslovanje bank v Sloveniji, s poudarkom na kreditnem tveganju, posojilih in njihovem vrednotenju.

V prvem poglavju predstavljam razloge za nastanek krize svetovnih dimenzij. Najpogosteje se kot glavni vzrok za krizo navaja nevezdržna kreditna rast (angl. *credit boom*), nepremičninski balon (angl. *housing bubble*), to je porast cen nepremičnin do nevezdržnih ravni in nato njihov upad, ter šibka funkcija nadzornikov. Kriza se je stopnjevala: sprva je povsem ohromila finančne trge, v naslednji fazi je povzročila padec vrednosti naložb bank zaradi prevrednotenja, v zadnji fazi pa se je prenesla na realni sektor.

Prenos krize na realni sektor je v ospredje postavil obvladovanje kreditnega tveganja v bankah. Zaradi slabšega finančnega stanja realnega sektorja se je poslabšala zmožnost podjetij za poravnavanje obveznosti do bank. Podjetja so zaradi poslabšanih bonitet vse težje dostopala do virov financiranja pri bankah. Po drugi strani se je povečanje kreditnega tveganja odrazilo v povečanju nedonosnih terjatev bank, kar je povzročilo povečevanje slabitev in rezervacij v bankah. V krizi so bile banke soočene z zviševanjem stroškov financiranja, s stagnacijo kreditne rasti in s slabšanjem kakovosti kreditnega portfelja, kar je vplivalo na slabše poslovne izide bank. Ob takem trendu se takoj postavi vprašanje primerne višine kapitala banke za prevzemanje nastalih tveganj, bodisi ob nadaljevanju ali ob stopnjevanju krize.

Delovanje bank in ugotavljanje njihovega poslovnega izida je tesno povezano z računovodenjem ter vrednotenjem sredstev in dolgov, pri čemer morajo računovodski izkazi podati resničen in pošten prikaz finančnega stanja in poslovnega izida, v skladu z veljavnimi računovodskimi standardi. V času krize smo bili soočeni z volatilnostjo trga brez primere, upadanjem cen delnic in občutnim upadom profitabilnosti, kar je narekovalo občutne oslabitve naložb. V določenih segmentih je trg povsem zamrl, zato se je postavilo vprašanje primernosti vrednotenja po pošteni vrednosti. V delu računovodenja posojil oz. v izračunu oslabitev finančnih sredstev, merjenih po odplačni vrednosti, je bila kritike deležna izvirna efektivna obrestna mera, saj naj bi povzročala prociklično obnašanje bank.

V drugem poglavju se osredotočam na posojila, na pravila njihovega računovodenja, s poudarkom na vrednotenju posojil po odplačni vrednosti. Odplačna vrednost, ki jo izračunamo po efektivni obrestni meri, ni enaka pošteni vrednosti, ker se razlikuje v diskontni obrestni meri, saj se pri odplačni vrednosti uporablja efektivna obrestna mera, ki izhaja iz pogodbe oz. posla samega.

V tretjem poglavju prikazujem oslabitve in rezervacije, posamično in skupinsko ocenjevanje finančnih sredstev, pri čemer podrobneje predstavljam Sklep o ocenjevanju izgub, ki je bil uveden hkrati z Mednarodnimi standardi računovodskega poročanja

(MSRP).

V četrtem poglavju je predstavljena živahna kreditna rast pred krizo in zmanjševanje kakovosti naložb bank zaradi nadaljevanja krize. Ker je naraščajoča plačilna nedisciplinarnost povečala kreditna tveganja v bankah, so banke zaostriale standarde kreditiranja. Poslabšanje strukture bančnih terjatev je narekovalo povečano dinamiko oblikovanja oslabitev in rezervacij, kar se je odrazilo v poslabšanem poslovnem rezultatu bančnega sistema za poslovno leto 2010.

V nalogi postavljam naslednje hipoteze:

- kreditna rast v Sloveniji pred krizo je bila hitrejša kot v povprečju držav Evropske Skupnosti (ES);
- kreditni porfelj bank v Sloveniji je slabši kot v povprečju držav ES in
- banke v Sloveniji so se odzvale na krizo z višjimi odstotki oslabitev kot banke v ES.

Ob primernem povečevanju oslabitev in rezervacij morajo banke namenjati pozornost postopkom izterjave slabih terjatev, kar zmanjšuje njihovo dohodkovno učinkovitost. Povečanju kreditnega tveganja sledi tudi dohodkovno tveganje, ki terja odgovorno ravnanje uprav bank in njihovih nadzornih svetov, saj morebitni propad posamezne banke utegne ogroziti stabilnost celotnega bančnega sistema.

1. FINANČNA KRIZA

V prvem poglavju predstavljam vzroke nastanka krize na finančnih trgih, pri čemer je poudarek na obvladovanju kreditnega in kapitalskega tveganja v bankah.

1.1 Razlogi za nastanek krize svetovnih razsežnosti

Finančna kriza bančnega sektorja, ki se je začela leta 2007 v ZDA, se je zaradi globalizacije finančnih trgov zelo hitro razširila tudi v druge dele sveta. Vzrokov za nastanek krize je več, najpogosteje se kriza pripisuje visoki kreditni rasti bank, pretiranemu optimizmu na nepremičninskem trgu, neprimerni regulaciji in nadzoru finančnih storitev, agresivnemu modelu vodenja in upravljanja kreditnih institucij ter pomanjkanju mednarodne koordinacije na področju regulacije.

Visoka kreditna rast je bila pospešena zaradi ugodnih gospodarskih razmer, predvsem nizkih obrestnih mer, naraščanja cen nepremičnin, prevzemov in listinjenja. Po Košak in Košak (2009, str. 34) se posojilna aktivnost bank v gospodarskem ciklu pogosto izrazito poveča v obdobju ekspanzije ter nato izrazito upade v obdobju gospodarskega zastoja (angl. *credit crunch*).

Dinamiki visoke kreditne rasti ni sledila dinamika gibanja oslabitev in rezervacij, zaradi česar lahko sklepamo, da so banke prevzemale večja tveganja, kot so jih prikazovala v svojih finančnih izkazih.

Ugodne gospodarske razmere so vlivale optimizem na nepremičninskem trgu. V ZDA so cene nepremičnin od 2002 do 2006 neprestano naraščale, stopnja rasti je bila po 7 % letno

(Baker, 2008, str. 74).

Model hipotekarnega bančništva v ZDA je temeljil na načelu »posodi in prodaj naprej« (angl. *originate and distribute*) in na predpostavki naraščanja cen nepremičnin. Banke so na primarnem trgu odobravale hipotekarna posojila in jih prodajale drugim finančnim institucijam, npr. investicijskim bankam, državno sponzoriranim podjetjem, organizacijam za posebne namene (angl. *Special Purpose Vehicle*) na sekundarnem trgu. Slednji so z listinjenjem odkupljenih posojil, tj. združevanjem posojil v pakete in nato financiranjem nakupa z izdajo vrednostnih papirjev, zavarovanih s paketom kupljenih posojil (angl. *asset-backed securities*), ustvarjali dolžniške vrednostne papirje za prodajo institucionalnim investitorjem po vsem svetu. Tveganje hipotekarnih posojil se je preneslo od hipotekarne banke kot dejanskega kreditodajalca do imetnika vrednostnih papirjev, izdanih na podlagi teh hipotekarnih posojil. Dokler so cene nepremičnin rastle, bank ni pretirano skrbelo, ali bodo posojilojemalci na dolgi rok v stanju odplačati najeta posojila, ampak so se zanašale predvsem na vrednost zavarovanj (hipoteke). Ob začetku upadanja cen nepremičnin in težavah kreditojemalcev pri servisiranju dolgov se je situacija zaostрила, saj so tudi vrednosti zavarovanj teh kreditov upadle (Mrak & Rant, 2011, str. 5).

Mrak in Rant (2011, str. 6) menita, da je ameriški model hipotekarnega bančništva uspeval v okolju visoke likvidnosti, saj je sekundarni trg prek odkupa hipotekarnih posojil in izdaje hipotekarnih obveznic zagotavljal primarnemu trgu reden dotok svežega denarja za nadaljnje cikle posojanja. Posojilojemalci in posojilodajalci so ob lažnem občutku varnosti prevzemali tveganja, ki jim kasneje, ob obrnjenem trendu cen nepremičnin, niso bili več kos.

Sočasno s pretiranim zanašanjem bank na vrednost nepremičnin je bilo za obdobje pred krizo značilno občutno rahljanje standardov posojanja. Wallison (2009, str. 374) je mnenja, da hipotekarne banke niso bile pod enako strogim regulacijskim nadzorom kot poslovne banke, zato so odobravale posojila kreditojemalcem brez dejanskega upoštevanja njihove bonitete.

Ohlapna ureditev pa ni veljala zgolj za standarde posojanja, ampak tudi glede potrebnega kapitala bank. Banke so zaobhajale s strani nadzornikov predpisane kapitalske zahteve. Vrednostni papirji, ki so bili izdani na podlagi hipotekarnih kreditov (angl. *mortgage-backed securities*), so bili deležni ugodnejše kapitalske obravnave, kot bi jo bili deležni »čisti« hipotekarni krediti. Za hipotekarne kredite bi banke dejansko morale zagotavljati bistveno več kapitala, kar pa bi po drugi strani zmanjševalo njihovo donosnost. Nereguliran kapitalski trg in široka uporaba strukturiranih finančnih produktov sta pomenila obliko kapitalske arbitraže (Acharya & Richardson, 2009, str. 195).

Strukturirani finančni produkti in drugi izvedeni finančni instrumenti, knjiženi izvenbilančno, so bili deležni ugodnejše kapitalske obravnave, kar pomeni, da banke zanje niso zagotavljale primerne podlage v kapitalu.

Institucionalni investitorji so se za nakup vrednostnih papirjev odločili na podlagi dobre bonitetne ocene, pri čemer se niso zavedali precenjene bonitete teh papirjev. Bonitetne agencije so zaradi pomanjkanja izkušenj glede novih finančnih instrumentov, ki so nastajali na podlagi listinjenja hipotekarnih stanovanjskih posojil, precenile boniteto izdanih vrednostnih papirjev (Garcia, 2009, str. 193; Goddard & Molyneux, 2009, str.

375).

V času pred krizo so lastniki bank, pod vplivom visokih stopenj rasti finančne industrije, vodstvenim strukturam bank postavljali visoke cilje glede donosov na vloženi kapital, kar je vodilo v izrazito tvegano naravnani tip poslovanja in pretirano nagrajevanje vodstvenih struktur (Mrak & Rant, 2011, str. 6).

Analiza Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj, OECD (2010, str. 122) povzema, da je finančni sistem Evrosistema prevzemal pretirana tveganja v času globalne kreditne ekspanzije, kar je v nekaterih državah vodilo do nevzdržne rasti kreditov, prevrednotenja naložb in pretiranega kreditiranja nakupa nepremičnin. Ta proces je podžigal visoka neravnovesja znotraj evroobmočja. Banke so prevzemale ključno vlogo pri preusmerjanju sredstev od ekonomij s presežki do deficitarnih področij, kar je v posameznih primerih vodilo do akumulacije občutnih tveganj, tako za posojilojemalce kot tudi za posojilodajalce. Slabosti v regulatorni in nadzorniški arhitekturi so prispevale k tem problemom na evroobmočju kot tudi v ostalih državah OECD. Vrzeli v bonitetni ureditvi so oblikovale okolje, ki je bilo naklonjeno izrazitemu prevzemanju tveganj, kapitalski blažilci so bili premajhni, kvaliteta kapitala bank pa neprimerna. Modeli, ki so jih uporabljale nekatere banke, so podcenili tveganja, prav tako ni bilo primerno spremljano likvidnostno tveganje. Nekatere velike systemske banke so prispevale k naraščajočim neravnovesjem in občutljivosti. Decentraliziran sistem nadzora v Evropi ni bil dovolj učinkovit v nadziranju velikih čezmejnih institucij. Ob nastopu krize se je koordinacija čezmejnega reševanja izkazala za problematično, kar je otežilo učinkovito reševanje nastale situacije.

S propadom investicijske banke Lehman Brothers septembra 2008 so se pogoji na finančnih trgih dokončno zaostri. Posledice finančne krize v Evropi so se najprej pokazale v finančnih institucijah, ki so imele med svojimi naložbami strukturirane kreditne instrumente ali izvedene instrumente na podlagi drugorazrednih (angl. *subprime*) hipotekarnih obveznic ameriških investicijskih bank (Goddard & Molyneux, 2009, str. 373).

Znižanje cen izvedenih finančnih instrumentov se je odrazilo v bilancah bank, kar je vzpodbudilo nezaupanje v kreditno sposobnost bank. Zaradi nezaupanja v boniteto nasprotno stranke se je ponudba finančnih sredstev zelo znižala, medtem ko so banke iz previdnosti vzdrževale visoko likvidnost, kar je povzročilo popolno zamrznitev finančnih trgov. Znižal se je obseg kreditnih linij, oteženo je bilo tudi pridobivanje kratkoročnih finančnih sredstev na finančnih trgih, kar je vodilo k ohromitvi aktivnosti finančnih trgov.

Neposredne posledice krize so bile kmalu vidne v bančnih sektorjih najrazvitejših držav, v katerih so države preko centralnih bank dnevno zagotavljale likvidnostna sredstva za preprečevanje zloma finančnega sistema.

V času krize je prišlo do precejšnjih sprememb v bančni industriji: nekateri segmenti bančništva (npr. investicijsko bančništvo) so propadli in izgubili dotedanji pomen, medtem ko je v bančnem sektorju zavlada negotovost.

Po podatkih Mednarodnega denarnega sklada ima zadnja finančna kriza za posledico odpise v bančnem sektorju v višini 2.276 mrd USD, v tem iz evrskega območja 665 mrd USD (2010, str. 12). Visoki odpisi so odprli vprašanje primernosti ureditve bančne

dejavnosti, hkrati pa so pomenili tudi začetek iskanja ukrepov za omejitve in preprečitev bodočih finančnih kriz.

Ker je slovensko gospodarstvo močno odvisno od tujega financiranja, se je finančna kriza v slovenski bančni sistem prenesla po padcu banke Lehman Brothers. Država se je odzvala z ukrepi, kot so jamstvo za vloge, izdaja garancij za zadolževanje bank in z večjim obsegom naložb prostih denarnih sredstev v domač bančni sistem za daljšo ročnost.

Ob krčenju finančnega posredništva v tujini in ob porastu nezaupanja med bankami na medbančnih finančnih trgih je bilo onemogočeno normalno refinanciranje zapadlih obveznosti slovenskih bank v tujini. Zaradi visoke izpostavljenosti bank tujemu financiranju se je slovenski bančni sistem soočil z izrazitim konkuriranjem za depozite in s tem zviševanjem cene virov financiranja.

Banke so vire financiranja iz tujine zmanjševale in jih nadomeščale z zadolževanjem pri Evropskem sistemu centralnih bank (ESCB) prek izrednih instrumentov dolgoročnega refinanciranja in z depoziti države. Domače banke so le v manjšem obsegu uspele pridobiti vire z izdajami dolgoročnih obveznic (Košak, 2011, str. 27).

Zaradi oteženega refinanciranja obveznosti do tujih bank so banke posledično zvišale obrestne mere svojim komitentom, zaradi pričakovanega poslabšanja gospodarskih razmer v realnem sektorju pa so zaostriale tudi kreditne standarde. Finančno stanje mnogih podjetij se je poslabšalo zaradi padca povpraševanja, kar je vplivalo na njihovo likvidnost. Slabšanje kreditne sposobnosti podjetij pa je v bankah narekovalo oblikovanje večjih oslabitev in rezervacij.

Na padec gospodarske aktivnosti se je odzvala država z ukrepi za blažitev učinkov krize na bilance bank in za spodbujanje kreditne aktivnosti, vendar je kljub ukrepom prišlo do padca gospodarske rasti. Podjetja so zaradi slabšega finančnega stanja vse težje poravnala obveznosti do bank, zaradi slabšega finančnega stanja pa so tudi vse težje dostopala do kreditov pri bankah. Slabšanje finančnega stanja podjetij (dolžnikov banke) se odraža v povečevanju deleža nedonosnih terjatev bank, kar je v bančnih bilancah pomenilo povečevanje oslabitev in rezervacij ter zniževanje rezultatov bank. Nadaljnje spremembe v kakovosti portfelja bodo odvisne od hitrosti oživljanja poslovanja bančnih komitentov.

1. 2 Vloga bank

Poslovanje bank v Sloveniji v glavnem opredeljujeta dva zakonodajna okvira: smernice Evropske unije in domača zakonodaja. Na področju domače zakonodaje so za banke pomembni Zakon o bančništvu (*Uradni list RS* št. 99/10 – uradno prečiščeno besedilo (52/11 - popravek), 9/11 – ZplaSS-B, 35/11, 59/11, v nadaljevanju ZBan-1), Zakon o gospodarskih družbah (*Uradni list RS* št. 42/2006, 60/2006 popr., 26/2007-ZSDU-B, 33/2007-ZSReg-B, 67/2007-ZTFI (100/2007 popr.), 10/2008, 68/2008, 23/2009; *Odl. US*: U-I-268/06-35, v nadaljevanju ZGD) in Zakon o Banki Slovenije (*Uradni list RS* št. 72/06).

Na podlagi ZBan-1 je Banka Slovenije izdala vrsto podzakonskih aktov, ki podrobneje urejajo poslovanje bank in obvladovanje posameznih tveganj, hkrati pa pomenijo

implementacijo evropskih bančnih direktiv in priporočil mednarodnih organizacij, zlasti Baselskega komiteja za bančni nadzor.

Po ZBan-1, kot temeljnem zakonu o delovanju bank in hranilnic, je banka pravna oseba, ki opravlja bančne storitve na podlagi dovoljenja pristojnega nadzornega organa (Banke Slovenije) za opravljanje teh storitev. Bančne storitve so sprejemanje depozitov od javnosti in dajanje kreditov za svoj račun.

Banke sprejemajo vloge in se zadolžujejo še na druge načine (npr. z izdajanjem vrednostnih papirjev in sprejemanjem posojil) ter na tej podlagi dajejo posojila. Za banke je značilno, da imajo nasproti obveznostim s trdno nominalno vrednostjo, ki so lahko tudi variabilne, naložbe, ki so, kakor so pač vse naložbe ali investicije, tvegane (Ribnikar, 2006, str. 242).

Banke ob svojem poslovanju pretežno razpolagajo z denarjem vlagateljev, kar pomeni, da upravljajo s tujim denarjem: na drugi strani pa ta denar dalje posojajo kreditojemalcem. Vse to predstavlja različna tveganja. Sestavni del poslovanja vsake banke torej pomeni prevzemanje tveganj. Banke se tveganjem ne morejo v celoti izogniti, zato je pozornost bank usmerjena k obvladovanju tveganj.

ZBan-1 upravljanje s tveganji določa v 108. členu, kjer upravljanje s tveganji definira kot ugotavljanje, merjenje oz. ocenjevanje, obvladovanje in spremljanje tveganj, vključno s poročanjem o tveganjih, ki jim banka je ali bi jim lahko bila izpostavljena pri svojem poslovanju. V nadaljevanju med tveganji izpostavlja kreditno tveganje (v 109. členu), tveganje zmanjšanja vrednosti odkupljenih denarnih terjatev (v 110. člen), tržna tveganja (v 111. členu), operativno tveganje (v 112. členu), tveganje koncentracije (v 188. členu) in tveganja, povezana z listinjenjem (v 189. členu). Tema moje diplomske naloge se osredotoča na kreditno tveganje.

Ribnikar ločuje pojma kredit in posojilo ter navaja, da z vsakim posojilom nastane kredit, medtem ko vsak kredit ne nastane s posojilom. Kredit banke kot širši pojem predstavlja terjatev banke do komitenta, ki povečini nastane iz bančnega posojila (Ribnikar, 2006, str. 238). V nadaljevanju bom uporabljal izraz posojilo.

1.3 Obvladovanje kreditnega tveganja

Kreditno tveganje izhaja iz osnovne dejavnosti banke. Banka v vlogi upnika posreduje denarna sredstva, dobljena preko depozitov, tržnim subjektom. Banka pri tem prevzema tveganje, da kreditojemalec ne bo vrnil kredita in obresti iz kreditne pogodbe, to je tveganje finančne izgube, zaradi neizpolnitve obveznosti nasprotne stranke v poslu. Zato med največje izzive, s katerimi se pri svojem poslovanju soočajo banke, sodi nadzor in upravljanje s kreditnim tveganjem.

Upravljanju s kreditnim tveganjem so tudi nadzorniki namenjali veliko pozornosti. Za njegovo upravljanje je Baselski komite v juniju 2006 v gradivu *Sound Credit Risk Assessment and Valuation for Loans* izdal deset načel upravljanja kreditnega tveganja, v katerih obravnava podatke in procese vezane na posojila, računovodenje posojil in določitev kapitalskih zahtev za kreditno tveganje. Priporočila Baselskega komiteja so minimalni in nezavezujoči standardi. Ne glede na to jih upoštevajo banke po vsem svetu,

saj so priporočila uporabna za vse banke, ne glede na raven kompleksnosti njihovega poslovanja.

Kreditno tveganje (po 109. členu ZBan-1) je tveganje nastanka izgube zaradi neizpolnitve obveznosti dolžnika do banke.

Plačilo obveznosti dolžnika pomeni plačilo vseh njegovih obveznosti do banke v pogodbeno dogovorjenih rokih dospelosti, ne da bi banka za ta namen posredno ali neposredno vzpostavila novo finančno terjatev do dolžnika.

Banke kreditno tveganje omejujejo z ocenjevanjem kreditne sposobnosti stranke in z določanjem limitov na izpostavljenosti do posameznih strank ali skupine strank. Proces ocenjevanja kreditnega tveganja (Dimovski & Gregorič, 2000, str. 82-83) sestoji iz analize podatkov o finančni odgovornosti posojilojemalca, narave njegovih finančnih potreb, tveganj, povezanih z njegovimi posli, računovodskih izkazov posojilojemalca, njegovih planiranih finančnih rezultatov in denarnih tokov.

Banke pred pričetkom sklenitve posla, ki za banko pomeni tveganje (npr. posojilo, limit, dana garancija ...), proučijo vse informacije o potencialnem komitentu, kot so npr. računovodski izkazi, značilnost panoge, kakovost managementa, načrti za prihodnost, informacije iz okolja oz. ugotovijo njegovo boniteto in se na tej podlagi odločijo, ali bodo sklenili poslovno razmerje. Pred odobritvijo posojila banka oceni kreditno sposobnost posojilojemalca, to je njegovo pripravljenost in sposobnost, da pravočasno izpolnjuje vse obveznosti, ki sta jih dogovorila s pogodbo.

Podlago kreditne analize, ki jo predstavljata Dimovski in Gregorič (2000, str. 83) sestavlja pet osnovnih dejavnikov: značilnosti posojilojemalca, njegova sposobnost odplačevanja posojila, kapital, zavarovanje in pogoji poslovanja.

Kreditno tveganje se povezuje s tveganjem koncentracije. Tveganje banke se namreč povečuje, če je portfelj banke koncentriran, npr. na določenega kreditojemalca kot posamezno osebo, skupino povezanih oseb in oseb, ki jih povezujejo skupni dejavniki tveganja, npr. isti gospodarski sektor, isto geografsko območje, istovrstni posli ali enake oblike zavarovanj.

Izpostavljenost banke do določenega komitenta je omejena z višino kapitala banke. 163. člen ZBan-1 opredeljuje veliko izpostavljenost kot izpostavljenost banke do posamezne osebe ali skupine povezanih oseb, ki dosega ali presega 10 % kapitala. Nadalje 165. člen ZBan-1 določa, da izpostavljenost banke do posamezne osebe ali skupine povezanih oseb ne sme presegati 25 % kapitala banke. Podzakonski akt, ki ureja to področje, je Sklep o veliki izpostavljenosti.

1. 4 Potrebna višina kapitala banke

Nadzorne institucije spremljajo obseg tveganih dejavnosti bank, pri čemer tveganja primerjajo z višino in kvaliteto kapitala banke. Kapital banke nadzornim organom pomeni merilo oz. podlago za oceno solventnosti bank ter za vrsto drugih nadzornih namenov. Osnovni namen kapitala je pokrivanje nepričakovanih izgub v poslovanju banke, s čimer se zagotavlja varno in stabilno poslovanje banke in finančnega sistema. Primerna raven kapitala pomeni nekakšen vir kritja oz. blažilec v primeru nepredvidenih realiziranih izgub.

Prav tako pa kapital prispeva k zagotovitvi kontinuitete banke in zavarovanju depozitov vlagateljev.

Hronsky (2010, str. 55) meni, da regulatorni okvir finančnih institucij predpostavlja, da so oslabitve namenjene pokrivanju pričakovanih izgub, medtem ko je kapital namenjen pokrivanju nepričakovanih izgub. Kadar so dejanske izgube višje od oslabitev za namen pokrivanja pričakovanih izgub, dejanske izgube neposredno zmanjšujejo kapital finančne institucije.

Bančni kapital sestavljata lastniški in dolžniški kapital (izdane obveznice). Osnovne funkcije kapitala so naslednje (Dimovski & Gregorič, 2000, str. 104):

- absorbira nepričakovane izgube in tako omogoča nemoteno poslovanje banke tudi v primeru nepredvidljivih negativnih dogodkov;
- ščiti nezaščitene imetnike bančnih vlog v primeru nesolventnosti ali nelikvidnosti banke;
- je vir sredstev za nakup osnovnih sredstev in
- omogoča nadzornim institucijam omejevanje obsega tveganih dejavnosti.

Kapitalska ureditev v Sloveniji (Sklep o izračunu kapitala bank in hranilnic, 2007) sledi načelom nove kapitalske ureditve (Basel II oz. novi kapitalski sporazum), v celoti implementirane v letu 2008. Količnik kapitalske ustreznosti banke je izražen kot razmerje med celotnim kapitalom in kapitalskimi zahtevami za kreditno, tržno in operativno tveganje, pri čemer količnik ne sme biti nižji od 8 %. Po zadnjih objavljenih podatkih Banke Slovenije (Poročilo o finančni stabilnosti, 2011, str. 111) je bil količnik kapitalske ustreznosti za slovenski bančni sektor 11,3 % konec leta 2010. Glede na konec leta 2009 se je znižal za 0,3 odstotne točke zaradi stagnacije kreditne rasti, poslabšanja kakovosti kreditnega portfelja in slabšega poslovnega izida bančnega sektorja.

Veljavna kapitalska ureditev, ki so jo predvsem v Evropi začeli upoštevati po letu 2006, je v poslovanje bank uvedla novosti na področju ocenjevanja in merjenja tveganj v delu kapitalskih zahtev. Nova pravila obvladovanja tveganj so omogočila znižanje kapitalskih zahtev za banke, ki so učinkoviteje obvladovale svoja tveganja.

Da bi bila stopnja kreditnega tveganja bolj natančno ocenjena, so banke kapitalske zahteve za kreditna tveganja lahko izračunale z modeli. Posamezne banke so z modelskim vrednotenjem ciljale k optimizaciji višine tvegane aktive, saj slednja narekuje višino potrebnega kapitala banke. »Prihranek« kapitala so namenile ponovno za kreditiranje in tako povečevale svoje kazalce donosnosti (El Khoury, 2009, str. 139).

Kadar več bank sledi podobni strategiji, se tveganja v celotnem finančnem sistemu povečujejo, zlasti ko se cikel obrne, kot se je odrazilo v zadnji krizi. Zaradi naraščajočega števila primerov neplačil se je tvegana aktiva bank povečala. Zaradi težav pri izpolnjevanju minimalnih kapitalskih zahtev (in v izogib insolventnosti) so banke primorane k zmanjševanju obsega posojil in odprodaji naložb pod ceno, medtem ko je pridobivanje svežega kapitala v takih razmerah oteženo.

Ker implementacija Basla II sovpada z izgubami večjih bank v letih med 2007 in 2008, so Petersen, Senosi, Mukuddem-Petersen, Malaudzi in Schoeman (2009, str. 2) menili, da je k izgubam v bankah prispeval prav Basel II, ki je vzpodbujal banke k razvoju in uporabi internih modelov vrednotenja, s čimer so si pretirano znižale kapitalske zahteve in posledično vzdrževale prenizek kapital za blažitev nepričakovanih izgub.

Evropska centralna banka (ECB) je v enem svojih delovnih gradiv (Working paper series, 2010, str. 7) zapisala, da je finančna kriza nedvomno pokazala na ranljivost finančnih posrednikov in bančnega sistema v dveh medsebojno povezanih smereh: na eni strani se bančni sistem sooča s tveganjem insolventnosti zaradi erozije kapitala po velikih izgubah, zaradi česar so bile banke v nujni potrebi, da pridobijo svež kapital, bodisi preko zasebnih investitorjev ali državne pomoči. Po drugi strani so banke občutile težave pri pridobivanju virov različnih ročnosti. Oboje se je odrazilo v zmanjševanju obsegov kreditiranja nefinančnih družb in gospodinjstev proti koncu 2008, kar ob zmanjševanju povpraševanja in upadajočem poslovnem ciklu izhaja tudi iz težav s kapitalsko pozicijo bank in njihovim dostopom do virov.

Empirične študije (Boudriga, Taktak & Jellouli, 2009, str. 308) kažejo, da sta višji količnik kapitalske ustreznosti in primerna politika oslabitev posojil bank negativno korelirana z obsegom problematičnih posojil, pri čemer rezultati veljajo za razvite in nerazvite države.

1.5 Primernost mednarodnih računovodskih standardov v času krize

Globalna finančna kriza je ponovno postavila pod drobnogled zahteve regulatorjev glede poslovanja bank. Poleg kapitalske ureditve je bila posebna pozornosti deležna tudi računovodska spremljava bančnih izkazov, saj smo bili v času krize soočeni z volatilitnostjo trga brez primere, upadanjem cen delnic in upadom profitabilnosti, kar je narekovalo občutne oslabitve naložb. Ker je v določenih segmentih trg povsem zamrl, se je postavilo vprašanje primernosti vrednotenja po pošteni vrednosti.

Pozen (2009, str. 90) je mnenja, da so se z izbruhom finančne krize krepili pritiski evropskih politikov po ukinitvi vrednotenja po pošteni vrednosti, saj so računovodskim standardom pripisovali učinke dodatnega poglobljanja finančne krize, krize na finančnih trgih in v splošni ekonomiji. Po padcu banke Lehman Brothers se je okrepljen pritisk na IASB (angl. *International Accounting Standards Board*, Upravni odbor za mednarodne računovodske standarde), da sprost metode vrednotenja finančnih instrumentov. V oktobru 2008 so evropski funkcionarji zahtevali, da IASB dovoli evropskim bankam predstavitev naložb iz postavk trgovanja (angl. *trading categories*) ali razpoložljivih za prodajo (angl. *held for sale*) »v postavko v posesti do zapadlosti« (angl. *held to maturity*), kar je pomenilo premik od vrednotenja po pošteni vrednosti na vrednotenje po izvorni vrednosti (angl. *historical cost*). Oktobra 2008 je IASB najavil spremembo MRS 39 (Finančni instrumenti: pripoznavanje in merjenje) in MRS 7 (Finančni instrumenti: razkritja). Oba standarda v izjemnih okoliščinah (trenutna finančna kriza) dopuščata spremenjeno prerazvrstitev neizvedenih finančnih instrumentov iz kategorije v »posesti za trgovanje«. Namen uveljavitve te možnosti je bil, da lahko banke finančne instrumente, za katerih trgovanje na aktivnem trgu jih je sedanja finančna kriza prikrajšala, vrednotijo po odplačni vrednosti in s tem zmanjšajo nihanja učinkov vrednotenja v izkazu poslovnega izida. Dopolnitev standarda je imela velik učinek na finančne izkaze evropskih bank. V

tretjem četrtletju 2008 se je Deutsche Bank na ta način izognila odpisom v višini preko 800 mio EUR, za vse evropske banke pa je bil učinek 29 mrd EUR.

Bengtsson (2011, str. 577) ocenjuje, da je bil IASB sprva politično neodvisen pri oblikovanju pravil računovodskih standardov, vendar je z izbruhom krize prišlo do sprememb. Ustvarja se vtis, da je IASB vse manj neodvisen, saj je ES svoje pristojnosti razširila v sam proces oblikovanja računovodskih standardov in spremenila strukturo upravljanja.

Primernost obstoječe računovodske ureditve v delu posojil izpostavljata tudi Košak in Košak (2009, str. 5), saj ugotavljata, da uporaba »izvirne učinkovite obrestne mere« pri izračunavanju oslabitev finančnih sredstev, merjenih po odplačni vrednosti, povzroča prociklično obnašanje bank. Višina oslabitev finančnega sredstva je določena z razliko med knjigovodsko in nadomestno vrednostjo, pri čemer je slednja opredeljena kot sedanja (diskontirana) vrednost pričakovanih prihodnjih denarnih tokov iz finančnega sredstva. Kot diskontni faktor se pojavlja »izvirna učinkovita obrestna mera«, ki je izračunana ob sklenitvi finančnega razmerja. »Izvirna učinkovita obrestna mera« lahko odstopa od splošne ravni obrestnih mer, ki se spreminja glede na splošne gospodarske razmere. Tako je npr. v obdobju gospodarskega zastoja »izvirna obrestna mera« višja od splošne ravni obrestni mer, s tem pa je tudi nadomestljiva vrednost finančnega sredstva relativno nižja. Višina oslabitev finančnega sredstva pa je v poslabšanih gospodarskih razmerah relativno višja. Eno od možnih korektivnih metod za omejevanje ali celo odpravljanje procikličnosti v kreditni aktivnosti bank lahko torej predstavlja alternativni ali dopolnilni način oblikovanja rezervacij, ki deluje proticiklično. Takšno rešitev predstavlja npr. sistem dinamičnih rezervacij (angl. *dynamic provisioning system*), ki od bank zahteva oblikovanje dodatnih rezervacij v obdobju hitre kreditne rasti in njihovo akumuliranje ter omogoča sproščanje akumuliranih rezervacij v obdobjih upočasnjene kreditne aktivnosti bank.

Posebne pozornosti je bil deležen koncept poštene vrednosti oz. metoda vrednotenja po pošteni vrednosti (angl. *fair value*), ki se je po mnenju nekaterih avtorjev v aktualni finančni krizi izkazal kot eden od dejavnikov, ki stopnjuje ciklično obnašanje bank. Uporaba poštene vrednosti finančnim institucijam narekuje spremljavo finančnih instrumentov po tržnih cenah. Po mnenju Slapničarjeve (2010, str. 37) je uporaba poštene vrednosti najbolj primerna za okolja, kjer obstaja aktiven trg. V okoljih, kjer ni razvitega aktivnega trga, uporabnost tega modela ni enako zanesljiva. To pa je tudi ena izmed večjih slabosti in nevarnosti, ki so povezane z merjenjem in ugotavljanjem poštene vrednosti.

2. POSOJILA

V nadaljevanju predstavljam podlage za računovodenje posojil in predstavljam metodo odplačne vrednosti.

2.1 Podlage bančnega računovodenja

Banke v Sloveniji so prvič sestavile računovodska poročila skladno z Mednarodnimi standardi računovodskega poročanja (MSRP) za poslovno leto 2006, zahtevana uporaba MSRP je poleg konsolidiranih izkazov razširjena tudi na individualne izkaze bank. Po podatkih iz gradiva Poročilo o finančni stabilnosti (Banka Slovenije, 2007, str. 63) so se kot neposredna posledica uvedbe MSRP, oslabitve in rezervacije v bilancah slovenskih

bank zmanjšale za 24 %.

ZBan-1 v petem poglavju (Poslovne knjige in letno poročilo) določa, da se za poslovne knjige in letno poročilo bank ter za revidiranje, če niso določena posebna pravila, uporabljajo splošna pravila, določena v osmem poglavju I. dela ZGD in v zakonu, ki ureja revidiranje. V tem poglavju je določeno, da banke pri sestavljanju računovodskih izkazov uporabljajo predpisane sheme. Računovodenje posojil posredno urejajo naslednji podzakonski akti: Sklep o poslovnih knjigah in letnih poročilih bank in hranilnic, Sklep o najmanjšem obsegu in vsebini revizijskega pregleda glede izpolnjevanja pravil o upravljanju s tveganji v bankah in hranilnicah in Sklep o razkritjih s strani bank in hranilnic.

2. 2 Posojila skladno z MRS

Skladno z MRS 39.9 (Mednarodni računovodski standard 39) so posojila in terjatve neizpeljana finančna sredstva z določenimi ali določljivimi plačili, ki ne kotirajo na delujočem trgu, razen:

- tistih, ki jih podjetje namerava prodati takoj ali kratkoročno, ki se uvrstijo kot v posesti za trgovanje, in tistih, ki jih podjetje po začetnem pripoznanju označi kot po pošteni vrednosti preko poslovnega izida;
- tistih, ki jih podjetje po začetnem pripoznanju označi kot razpoložljiva za prodajo ali
- tistih, za katere imetnik ne dobi povrnjene skoraj celotne pripoznane začetne naložbe, vendar ne zaradi poslabšanja kreditne sposobnosti, ki se uvrstijo kot na razpolago za prodajo.

Po mnenju Benstona in Walla (2005, str. 20) se s posojili ne trguje na delujočem trgu zaradi informacijske asimetrije med banko in potencialnim kupcem. Bančno poznavanje njenih strank vključuje prednosti in slabosti kreditojemalca, ki pa niso razvidne iz same kreditne dokumentacije. Pri vrednotenju posojil se razlikujejo stališča nadzornikov, ki od bank pričakujejo dovolj oslabitev za pokrivanje pričakovanih izgub in stališča uprav bank, ki raje prenizko ocenijo pričakovane izgube zato, da prikažejo primeren neto dohodek in kapital.

2. 3 Računovodenje posojil po metodi odplačne vrednosti

Po MSRP se finančni instrumenti na začetku izmerijo po pošteni vrednosti, veljavni na datum trgovanja (praviloma enaka nabavni vrednosti), h kateri se prištejejo stroški, ki izhajajo neposredno iz nakupa oz. izdaje instrumenta. Pri računovodenju po MSRP se pripozna pošteno vrednost posojila po metodi odplačne vrednosti, katere vsebino sprejmemo kot sedanjo vrednost posojenega zneska, ki je izračunana na podlagi pogojev iz sklenjene posojilne pogodbe.

Metoda odplačne vrednosti je osnovna metoda evidentiranja posojil v knjigah. Tovrstno knjigovodsko evidentiranje posojil ne ustvarja pomembnih neenakomernih učinkov na bančni poslovni izid v življenjski dobi posla, saj se vrednost glavnice prilagodi za stroške posla in prihodke v zvezi s poslom.

Odplačna vrednost finančnega sredstva ali finančne obveznosti je znesek, s katerim se finančno sredstvo ali obveznost izmeri ob začetnem pripoznanju, zmanjšan za odplačilo glavnice, povečan oz. zmanjšan (po metodi efektivnih obresti) za nabrano odplačilo razlike med začetnim in v plačilo zapadlim zneskom ter zmanjšan (neposredno ali z uporabo popravka vrednosti) zaradi oslabitve ali neizterljivosti (MRS 39.9).

MRS 39.9 definira efektivno obrestno mero kot tisto obrestno mero, ki natančno razobrestuje (diskontira) ocenjeni tok prihodnjih denarnih plačil ali prejemkov v pričakovani dobi finančnega instrumenta ali če je ustrezno (v krajšem obdobju) na čisto knjigovodsko vrednost finančnega sredstva ali finančne obveznosti. Pri izračunavanju efektivne obrestne mere mora podjetje oceniti denarne tokove ob upoštevanju vseh pogodbenih pogojev finančnega instrumenta (npr. predplačila, nakupne in podobne opcije), vendar ne sme upoštevati prihodnjih kreditnih izgub. Izračun vključuje vsa nadomestila in zneske, plačane ali prejete med strankama pogodbe, ki niso sestavni del efektivne obrestne mere, ter stroške posla in vse druge premije ali popuste.

Efektivna obrestna mera, ki jo izračunamo ob pripoznanju posla, se kasneje v teku življenjske dobe finančnega instrumenta ne spreminja, razen v izjemnih primerih, npr. posojila z variabilno obrestno mero. Primer, ko mora banka prilagoditi efektivno obrestno mero, so posojila z variabilno obrestno mero (podlaga npr. EURIBOR, LIBOR). Tako izračunana efektivna obrestna mera velja do naslednje prilagoditve oz. spremembe »podlage« obrestne mere (EURIBOR, LIBOR), ko jo je potrebno preračunati tako, da upoštevamo preostala obdobja od trenutka spremembe »podlage« do konca življenjske dobe in denarne tokove predvidene v tem preostalem obdobju.

3. OSLABITVE IN REZERVACIJE

Oslabitev obravnava MRS 36, ki predpisuje postopke, ki jih banka uporablja, da zagotovi, da knjigovodska vrednost njenih sredstev ne bi presegla njihove nadomestljive vrednosti. Knjigovodska vrednost sredstva presega njegovo nadomestljivo vrednost, če presega znesek, ki bo nadomeščen z uporabo ali prodajo sredstva. V takšnem primeru se sredstvo šteje za oslabljeno in ta standard zahteva, da podjetje pripozna izgubo zaradi oslabitve.

3.1 Nastanek dogodka, ki povzroči izgubo

Za finančna sredstva se po MRS oslabitev izkaže samo takrat, kadar obstajajo objektivni dokazi o oslabitvi v preteklosti. MRS 39 namreč izgubo zaradi oslabitve pripozna šele, ko je uresničen dogodek, ki izgubo povzroči (škodni dogodek), ne pa pričakovana izguba ali pričakovane oslabitve v prihodnosti. Oslabiti je potrebno vsa posojila, tudi tista z zavarovanjem, pri katerih obstaja možnost neplačila, ki je povezana z neizpolnitvijo obveznosti kot rezultat dolžnikovega finančnega položaja ali s sporom.

3.2 Izračun oslabitve

Wall in Koch (2000, str. 2) navajata tri stališča glede oslabitev posojil:

- stališče ekonomistov, da so slabitve potrebne za pokrivanje bodočih izgub, kadar posojilojemalec ne vrača dolga v skladu s pogodbenimi določili;

- stališče, ki se v splošnem osredotoča na pričakovane izgube v prihodnosti zaradi nepredvidenih dogodkov;
- stališče, ki se osredotoča na kapital, ki se v dobrih časih krepi, s čimer se povečuje sposobnost banke za absorpcijo izgub v slabih časih.

Banka na vsak dan bilance stanja ocenjuje, ali obstajajo nepristranski dokazi o oslabitvi. Ocenjuje, kdaj in v kakšni višini bodo terjatve poplačane oz. ocenjuje bodoče denarne tokove tako, da upošteva finančno situacijo posojilojemalca, ekonomska pričakovanja, unovčenje garancij, dobljena zavarovanja ... Ocenjene bodoče denarne tokove nato diskontira z izvirno efektivno obrestno mero, tj. obrestno mero ob pripoznanju finančnega sredstva. Banka pri diskontiranju prihodnjih denarnih tokov na sedanjo vrednost izračuna tisti del posojila, ki bo v prihodnosti povrnjen. V ta namen se uporablja tudi izraz nadomestljiva vrednost kot sedanja (diskontirana) vrednost pričakovanih denarnih tokov, kjer se uporablja izvirna efektivna obrestna mera.

Oslabitev finančnega sredstva se izračuna kot razlika med knjigovodsko vrednostjo in nadomestljivo vrednostjo, izračunano kot oceno bodočih denarnih tokov, diskontiranih na sedanjo vrednost. Oslabitev oz. popravek vrednosti je razlika med staro in novo odplačno vrednostjo. Knjigovodska vrednost terjatve se za znesek oslabitve zmanjša direktno preko osnovnega konta, kjer je evidentirana terjatev in z uporabo konta popravka vrednosti zaradi oslabitve terjatve. Oslabitev je namreč tisti del posojila, katerega povračila ne bo, zato se znesek izgube pripozna v izkazu poslovnega izida. Če pride do kasnejšega plačila posojila (nepristranski dokaz), oslabitve odpravimo, kar naredimo z zmanjšanjem konta popravkov vrednosti.

3.3 Posamično in skupinsko ocenjevanje izgub iz kreditnega tveganja

MRS 39.59 ločuje med individualnim in skupinskim ocenjevanjem, ki ga je potrebno izvesti ob vsakem bilančnem datumu po določitvi škodnega dogodka in ustrezne izgube iz oslabitev pripoznati v izkazu poslovnega izida.

Stanja, ki vodijo v preskuse ocenjevanja individualne oslabiljenosti posojil, so obstoj zapadlih neplačanih obrokov, poslabšanje finančnega stanja dolžnika, precejšnja možnost stečaja podjetja ali finančnega restrukturiranja, dolžnik je v pravnem postopku, restrukturirano posojilo in dejanska prekinitev pogodbe. Banke za posamično oslabiljene izpostavljenosti (skupino P) izračunajo oslabitev oz. rezervacije v skladu z MRS 39 in 37, to je v višini razlike med knjigovodsko in nadomestljivo vrednostjo ob upoštevanju zavarovanj za finančna sredstva oz. v višini pričakovanih plačil za prevzete obveznosti po zunajbilančnih postavkah.

MRS 39 navaja, da se merjenje na skupinski podlagi izvrši takrat, ko obstaja znak oslabitve na skupini podobnih sredstev, obenem pa oslabitev ne more biti prepoznana na individualnem sredstvu iz te skupine. Stanja, ki vodijo v preskuse ocenjevanja skupinske oslabiljenosti posojil, nastopijo takrat, ko za posamezno enovito skupino finančnih sredstev obstaja izmerljivo zmanjšanje prihodnjih denarnih tokov, zmanjšanja kot takega pa ne moremo pripoznati po posameznih finančnih sredstvih v skupini kot npr. škodne spremembe v plačilnem položaju posojilojemalcev v posamezni enoviti skupini, gospodarske razmere v državi ali krajevnem okolju, ki se skladajo z neplačili v posamezni

enoviti skupini.

Podlaga za ocenjevanje izgub iz kreditnega tveganja finančnih sredstev je zapisana v MRS 39. Po tem standardu (tč. 64, AG.87 in AG.89) banka med drugim najprej oceni, ali obstajajo nepristranski dokazi o oslabitvi posamično pomembnega finančna sredstva. Če pri tem ugotovi, da ne obstajajo in posamična oslabitev tudi v preteklosti še ni bila pripoznana, vključi to sredstvo v skupino finančnih sredstev s podobnimi značilnostmi kreditnega tveganja in oceni njihovo skupno izgubo zaradi oblikovanja oslabitev. Če pri individualno ocenjenih posojilih ni moč najti nepristranskih dokazov o oslabiljenosti, je treba takšna posojila znova vključiti v skupinsko ocenjevanje.

3. 4 Pravila računovodske spremljave posojil po Sklepu o ocenjevanju izgub

Kot posledico uvedbe MSRP je Banka Slovenije izdala Sklep o ocenjevanju izgub, ki je pričel veljati 1. 1. 2006. V njem so podrobneje predpisana pravila računovodske spremljave finančnih instrumentov, način razvrščanja dolžnikov v skupine in oblikovanje popravkov vrednosti in rezervacij. Banke razvrščajo aktivne bilančne in zunajbilančne postavke po tveganosti v skupine in ocenjujejo višino potencialnih izgub iz naslova kreditnih tveganj.

Sklep je bistveno spremenil dotedanjo ureditev na področju vrednotenja kreditnega portfelja in oblikovanja rezervacij, saj je prepustil bankam, da v svojih politikah določijo način in višino oblikovanja rezervacij zaradi različnih možnosti izbire kriterijev za posamično ocenjevanje, kriterijev za oblikovanje skupin s podobnimi značilnostmi kreditnega tveganja in različnega tolmačenja nepristranskih dokazov o oslabitvi. Sprejeto politiko glede oslabitev portfelja sprejme uprava in odobri zunanji revizor.

Pred odobritvijo posojila morajo banke oceniti dolžnikovo sposobnost izpolnjevanja obveznosti do banke in kvaliteto zavarovanja. Prav tako mora banka ves čas pravnega razmerja spremljati poslovanje dolžnika in kvaliteto zavarovanja. Banke mesečno ocenjujejo in oblikujejo oslabitve in rezervacije le, če obstajajo nepristranski dokazi, da je finančno sredstvo ali skupina finančnih sredstev oslabiljena. Nepristranski dokazi o oslabitvi so: pomembne finančne težave dolžnika, dejansko kršenje pogodbe, kot je kršitev pri plačevanju obresti ali glavnice, ekonomski oz. pravni razlogi, ki se nanašajo na finančne težave dolžnika, da obstaja verjetnost, da bo dolžnik šel v stečaj ali v finančno reorganizacijo itd. Oslabitve in rezervacije izkažejo v izkazu poslovnega izida kot odhodek.

Banka skupine za skupinsko oceno oslabitve finančnih sredstev določi glede na podobne značilnosti kreditnega tveganja, pri čemer so skupine opredeljene glede na posamezne značilnosti ali njihove kombinacije, npr. vrste finančnih sredstev, panoge, geografske lokacije, vrste zavarovanj in poravnave dolgov v preteklih obdobjih.

Pred odobritvijo posojila morajo banke oceniti dolžnikovo sposobnost izpolnjevanja obveznosti do banke in kvaliteto zavarovanja. Prav tako mora banka ves čas pravnega razmerja spremljati poslovanje dolžnika in kvaliteto zavarovanja. Banke mesečno ocenjujejo in oblikujejo oslabitve in rezervacije le, če obstajajo nepristranski dokazi, da je finančno sredstvo ali skupina finančnih sredstev oslabiljena. Nepristranski dokazi o

oslabitvi so pomembne finančne težave dolžnika, dejansko kršenje pogodbe, kot je kršitev pri plačevanju obresti ali glavnice, ekonomski oz. pravni razlogi, ki se nanašajo na finančne težave dolžnika, da obstaja verjetnost, da bo dolžnik šel v stečaj ali v finančno reorganizacijo itd. Oslabitve in rezervacije izkažejo v izkazu poslovnega izida kot odhodek.

Kriteriji za razvrščanje finančnih sredstev oz. prevzetih obveznosti po zunajbilančnih postavkah v skupine od A do E so navedeni v Tabeli 1.

Tabela 1: Kriteriji za razvrščanje bilančnih in zunajbilančnih postavk v skupine

	Kriteriji za vključevanje v posamezno skupino:
SKUPINA	Finančna sredstva in prevzete obveznosti po zunajbilančnih postavkah:
A	-do Banke Slovenije, Republike Slovenije, Evropske centralne banke, Evropskih skupnosti, vlad in centralnih bank držav Cone A, -do dolžnikov, za katere se ne pričakuje težave s plačevanjem obveznosti in ki plačujejo svoje obveznosti ob dospelosti oziroma izjemoma z zamudo do 15 dni, -ki so zavarovane s prvovrstnim zavarovanjem (bančna vloga, vrednostni papirji Republike Slovenije, Banke Slovenije, Evropske centralne banke ter vlad in centralnih bank drugih držav Cone A, nepreklicne garancije na prvi poziv bank, prvovrstni dolžniški vrednostni papirji, pri čemer se ne upoštevajo podrejeni in zamenljivi dolžniški vrednostni papirji, nepreklicna jamstva Republike Slovenije).
B	-za katere se ocenjuje, da bodo poravnali dospele obveznosti, vendar je njihovo finančno stanje trenutno šibko, ne kaže pa, da bi se v bodoče bistveno poslabšalo, -ki plačujejo obveznosti z zamudo do 30 dni, občasno tudi z zamudo od 31 do 90 dni.
C	-za katere se ocenjuje, da denarni tokovi ne bodo zadostovali za redno poravnavanje dospelih obveznosti, -ki plačujejo obveznosti z zamudo do 90 dni, občasno tudi z zamudo od 91 do 180 dni, -ki so izrazito podkapitalizirani, -ki nimajo zadosti dolgoročnih virov sredstev za financiranje dolgoročnih naložb, -od katerih banka ne prejema tekoče zadovoljivih informacij ali ustrezne dokumentacije v zvezi s poravnavanjem obveznosti.
D	-za katere obstaja velika verjetnost izgube dela finančnega sredstva oziroma plačila po prevzeti obveznosti, -ki plačujejo z zamudo nad 90 dni do 180 dni, občasno tudi z zamudo od 181 do 360 dni, -ki so nesolventni, -za katere je bil pri pristojnem sodišču vložen predlog za začetek prisilne poravnave ali stečaja, -ki so v sanaciji oziroma postopku prisilne poravnave, -ki so v stečaju.
E	-za katere se ocenjuje, da sploh ne bodo poplačane, -s sporno pravno podlago, -ki plačujejo obveznosti z zamudo nad 360 dni.

Vir: Sklep o ocenjevanju izgub iz kreditnega tveganja bank in hranilnic, 2008, str. 6-7.

Banka skupine za skupinsko oceno oslabitve finančnih sredstev določi glede na podobne značilnosti kreditnega tveganja, pri čemer so skupine opredeljene glede na posamezne značilnosti ali njihove kombinacije, npr. vrste finančnih sredstev, panoge, geografske lokacije, vrste zavarovanj in poravnave dolgov v preteklih obdobjih.

Takoj za tem, ko je dana informacija o dejanski oslabiljenosti posameznega sredstva, mora banka to sredstvo vzeti iz skupinskega ocenjevanja in ga oceniti posamezno. Če banka ugotovi, da je potrebna posamična oslabitev ali oblikovanje rezervacije, to finančno sredstvo oz. prevzeto obveznost po zunajbilančnih postavkah razvrsti v skupino P. Sredstva ocenjena individualno, pri katerih se izguba pripozna zaradi oslabitve, se ne vključi v skupno oceno oslabitve. V skupino P razvrstijo finančna sredstva oz. prevzete obveznosti po zunajbilančnih postavkah do dolžnikov, za katere se ocenjuje, da sploh ne bodo poplačane, s sporno pravno podlago, ki plačujejo obveznosti z zamudo nad 360 dni.

Pri posamični ocenitvi, ko obstajajo nepristranski dokazi za možnost izgube iz prevzetih obveznosti, mora banka ponovno oceniti sedanjo vrednost pričakovanih denarnih tokov posojila, pri čemer uporabi izvirno efektivno obrestno mero posojila. Z ocenitvijo posojila dobimo njegovo nadomestljivo vrednost, če je nižja od knjigovodske, pripoznamo izgubo v izkazu poslovnega izida. Poenostavljeno rečeno: s posamično oslabitvijo lahko začnemo šele tedaj, ko začnemo postopke izterjave.

MRS 39.64 navaja, da je posamična ocena zahtevana pri važnejših posojilih. Sklep o ocenjevanju izgub podrobneje določa, da so pomembnejša posojila tista, kjer celotna izpostavljenost dolžnika presega 0,5 % kapitala oz. 650.000 EUR.

4. VPLIV KRIZE NA POSLOVANJE BANK V SLOVENIJI

V tem poglavju prikazujem kreditno rast, primerjavo posojil in stroškov oslabitev slovenskih bank glede na evropske. Zgolj za Slovenijo ovrednotim tudi bonitetno strukturo in izkaz poslovnega izida bank.

4.1 Kreditna rast bank v Sloveniji v primerjavi z ostalimi državami

V obdobju pred krizo je bilo domače povpraševanje po posojilih visoko. Banke so visoke stopnje rasti posojil podjetjem financirale z zadolževanjem pri bankah v tujini, saj je bilo zadolževanje na grosističnem trgu v tujini cenejše.

Rast vlog nebančnega sektorja ni dosegala stopnje rasti posojil, zato je razmerje neugodno naraščalo, od 103 % konec leta 2005, vse do zaostrenosti krize na 164 % konec leta 2008, nato se je konec leta 2009 znižalo na 146 %. V poprečju držav ES se je razmerje med posojili in vlogami nebančnega sektorja v enakem obdobju znižalo od 143 % na 113 %.

Nizke obrestne mere in dobra likvidnost, zaradi procesa prestrukturiranja naložb iz obdobja pred priključitvijo Slovenije ES, sta omogočila ponudbo bančnih posojil po ugodnih pogojih. Ob pozitivnem poslovnem vzdušju, ko je prevladoval imperativ doseganja gospodarske razvitosti držav članic evroobmočja, so se podjetja izraziteje zadolževala.

Nekatere banke pa so ob zaostreni konkurenci za ohranjanje tržnega deleža sprostile kriterije glede kreditne sposobnosti svojih komitentov. Vse to je prispevalo k visoki kreditni rasti.

Za potrditev prve hipoteze, da je bila kreditna rast v Sloveniji pred krizo hitrejša kot v povprečju držav ES, sem primerjal kreditno rast bank 27 evropskih držav, v letih od 2006 do 2009, kar prikazuje Tabela 2.

Tabela 2: Rasti posojil nefinančnim družbam, posojil za nakup nepremičnin in potrošniških

posojil v %

Država	Rast posojil nefinančnim družbam				Rast posojil za nakup nepremičnin				Rast potrošniških posojil			
	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
Belgija (BE)	7,2	12,8	11,7	-8,8	13,3	5,9	-24,1	-8,1	3,8	6,8	-2,3	-3,7
Bolgarija (BG)	18,8	72,9	32,1	2,3	ni.p.	64,2	38,2	8,4	ni.p.	49,0	30,0	6,3
Češka (CZ)	26,9	22,3	14,9	-5,9	40,1	42,1	19,1	13,8	29,7	30,2	21,6	12,5
Danska (DK)	16,3	17,4	12,2	-3,2	12,3	9,9	5,8	5,4	11,7	19,2	0,9	-11,8
Nemčija (DE)	3,4	7,4	10,2	-4,8	1,6	-0,9	-0,8	0,3	-2,0	0,8	2,5	3,3
Estonija (EE)	61,2	32,5	6,7	-5,1	63,3	31,6	11,4	-1,8	89,3	48,1	7,5	-10,7
Irska (IE)	34,1	22,0	5,6	-11,1	17,5	11,3	-7,1	-4,3	14,2	5,2	4,3	9,4
Grčija (GR)	6,8	17,3	17,0	-8,4	21,7	21,2	3,0	3,7	22,7	7,7	3,0	-4,8
Španija (ES)	31,2	19,4	6,8	-3,7	22,3	13,6	5,0	-0,1	19,4	12,2	-1,0	-9,7
Francija (FR)	9,7	14,1	10,6	-2,1	15,1	12,8	7,5	3,7	4,8	5,1	0,0	-0,7
Italija (IT)	12,5	13,1	6,9	-2,2	12,5	8,7	-0,4	6,1	12,5	5,6	3,9	4,9
Ciper (CY)	13,6	29,9	37,5	5,8	31,6	28,2	22,8	22,2	10,5	9,5	36,7	11,9
Latvija (LV)	51,9	37,0	17,9	-6,1	86,2	44,4	5,5	-4,6	63,5	21,5	8,2	-9,7
Litva (LT)	41,2	36,7	16,4	-9,2	60,2	61,9	24,9	-0,5	68,3	43,0	19,3	-18,8
Luksemburg (LU)	11,8	22,6	28,6	-9,9	13,5	22,1	8,6	7,1	0,1	8,1	9,2	-0,3
Madžarska (HU)	13,4	10,9	7,3	-4,7	18,8	15,7	18,6	0,1	44,6	39,8	34,0	0,5
Malta (MT)	18,1	8,8	19,2	3,8	16,6	13,9	10,2	11,0	18,3	14,3	14,6	13,6
Nizozemska (NL)	7,3	16,7	9,2	5,0	2,3	2,5	-0,9	0,7	2,9	-2,3	2,3	-1,2
Avstrija (AT)	6,4	7,7	12,3	-0,7	12,8	7,2	9,6	1,8	-9,9	0,9	-2,1	-4,6
Poljska (PL)	14,5	33,2	12,2	-2,5	55,6	59,9	42,2	12,8	17,0	36,0	11,1	27,2
Portugalska (PT)	7,4	11,5	13,9	1,7	15,6	10,0	4,1	5,2	21,1	21,1	12,1	1,8
Romunija (RO)	55,7	37,5	16,4	-2,8	184,1	80,7	32,2	10,0	88,2	65,2	20,1	-6,3
Slovaška (SK)	21,9	87,6	14,9	-3,5	66,1	30,0	26,0	10,9	82,4	15,8	22,8	12,8
Finska (FI)	8,9	13,9	18,2	-7,1	14,1	12,4	8,8	6,3	10,9	7,8	7,4	2,6
Švedska (SE)	12,0	13,5	-1,0	-0,4	17,8	6,4	-4,0	18,2	18,4	7,8	-6,3	12,4
Velika Britanija (UK)	16,6	10,2	-11,7	-1,8	8,2	-4,6	-28,4	26,0	2,1	-7,2	-26,6	2,2
Slovenija (SI)	23,3	35,2	18,4	1,4	43,0	36,5	27,3	15,7	16,2	19,9	5,2	0,6
EU 27	13,6	14,1	6,8	-2,9	10,4	4,9	-4,5	6,3	6,7	4,2	-3,4	0,7

Vir: ECB, *Structural indicators for the EU Banking Sector, 2010*, str. 6-8; ECB, *EU banking structures, 2010*, str. 37-39.

Iz Tabele 2 je razvidna hitrejša kreditna rast v Sloveniji. Nadpovprečna rast je zabeležena v delu posojil nefinančnim družbam, pri posojilih za nakup nepremičnin in pri potrošniških posojilih. Tudi po nastopu krize so banke v Sloveniji ohranile nadpovprečne stopnje rasti posojil nefinančnim družbam in za nakup nepremičnin, rahlo podpovprečna rast je zabeležena pri potrošniških posojilih v letu 2009.

Primerjava deleža posojil v bilančni vsoti po državah (Tabela 3) kaže, da so imele banke v Sloveniji v obdobju 2005 do 2009 nadpovprečno visok delež posojil nefinančnim družbam in nadpovprečen delež potrošniških posojil, medtem ko so bili deleži posojil za nakup nepremičnin v celotnem opazovanem obdobju pod povprečjem držav ES.

Tabela 3: Primerjava strukture posojil bank v ES (v %)

Država	Delež posojil nefinan. družbam					Delež posojil za nakup nepremičnin					Delež potrošniških posojil				
	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
Belgija (BE)	8,6	8,7	8,4	9,6	9,7	9,0	9,6	8,8	6,8	6,9	0,8	0,8	0,7	0,7	0,8
Bolgarija (BG)	32,9	30,6	37,7	42,3	42,0	ni p.	7,9	9,2	10,8	11,4	ni p.	10,8	11,4	12,6	13,0
Češka (CZ)	18,7	20,8	20,9	21,7	19,7	9,6	11,9	13,8	14,9	16,4	3,1	3,5	3,7	4,1	4,5
Danska (DK)	13,7	14,5	14,3	14,4	13,7	25,9	26,5	24,5	23,2	24,2	2,0	2,0	2,0	1,8	1,6
Nemčija (DE)	11,3	11,2	11,4	12,0	12,1	14,1	13,7	12,8	12,2	13,0	2,5	2,4	2,2	2,2	2,4
Estonija (EE)	27,0	33,7	33,3	33,2	32,5	21,9	27,6	27,1	28,2	28,7	2,4	3,4	3,8	3,8	3,5
Irska (IE)	11,4	12,2	13,1	13,1	12,4	10,1	9,5	9,3	8,2	8,3	1,9	1,7	1,6	1,6	1,8
Grčija (GR)	24,6	23,4	22,6	21,9	18,9	15,3	16,6	16,5	14,1	13,8	7,4	8,1	7,2	6,1	5,5
Španija (ES)	26,9	30,1	30,2	28,7	27,2	20,9	21,8	20,8	19,5	19,1	3,6	3,6	3,4	3,0	2,7
Francija (FR)	12,0	11,7	11,4	11,7	11,6	9,8	10,0	9,6	9,6	10,0	2,8	2,6	2,3	2,2	2,2
Italija (IT)	25,8	26,1	24,7	24,2	23,3	8,7	8,8	8,0	7,3	7,6	1,8	1,8	1,6	1,5	1,6
Ciper (CY)	17,4	16,1	17,3	18,7	16,7	6,6	7,1	7,5	7,3	7,5	4,1	3,7	3,4	3,6	3,4
Latvija (LV)	27,6	29,1	29,3	33,1	33,5	16,0	20,7	22,0	22,2	22,8	3,3	3,8	3,4	3,5	3,4
Litva (LT)	35,2	37,7	37,6	39,2	36,1	14,2	17,3	20,4	22,9	23,1	3,4	4,3	4,5	4,8	3,9
Luksemburg (LU)	4,7	5,0	5,6	7,1	7,4	1,3	1,4	1,6	1,7	2,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Madžarska (HU)	29,5	27,9	26,7	25,0	23,5	11,5	11,5	11,4	11,8	11,7	6,1	7,4	8,9	10,4	10,3
Malta (MT)	12,3	13,1	11,4	12,1	12,9	5,6	5,9	5,3	5,3	6,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9
Nizozemska (NL)	14,0	13,9	13,8	14,6	15,4	21,3	20,1	17,5	16,8	17,1	1,5	1,4	1,1	1,1	1,1
Avstrija (AT)	16,9	16,4	15,6	14,7	15,0	7,5	7,7	7,3	6,7	7,0	3,9	3,2	2,8	2,3	2,3
Poljska (PL)	19,7	19,5	21,0	21,0	19,6	8,1	10,8	14,0	17,8	19,2	8,5	8,6	9,4	9,3	11,4
Portugalska (PT)	24,4	23,8	24,0	24,9	23,5	22,1	23,1	23,0	21,8	21,3	2,6	2,9	3,1	3,2	3,0
Romunija (RO)	26,7	28,3	28,0	27,8	26,5	2,2	4,2	5,5	6,1	6,6	13,9	17,8	21,2	21,7	19,9
Slovaška (SK)	15,6	14,6	23,2	23,6	27,4	8,3	10,6	11,7	13,0	17,4	1,7	2,4	2,4	2,6	3,5
Finska (FI)	17,6	17,6	17,8	15,7	14,5	20,7	21,7	21,6	17,6	18,5	4,0	4,1	3,9	3,1	3,2
Švedska (SE)	21,0	19,8	20,6	19,2	18,6	16,2	16,1	15,7	14,2	16,2	1,7	1,7	1,7	1,5	1,6
Velika Britanija (UK)	9,0	8,7	6,7	6,8	6,2	18,1	16,3	10,9	8,9	10,5	3,5	3,0	2,0	1,6	1,6
Slovenija (SI)	34,9	37,2	40,3	42,3	39,4	4,5	5,6	6,1	6,9	7,4	6,5	6,6	6,3	5,9	5,4
EU 27	14,1	14,3	13,6	14,1	13,7	14,2	13,9	12,2	11,3	12,1	2,7	2,6	2,2	2,1	2,1

Vir: ECB, *Structural indicators for the EU Banking Sector, 2010*, str. 6-8; ECB, *EU banking structures, 2010*, str. 37-39.

4.2 Bonitetna struktura portfelja slovenskih bank

Banke skladno s Sklepom o ocenjevanju izgub razvrščajo finančna sredstva in prevzete obveznosti po zunajbilančnih postavkah v skupine od A do E. Glede na kriterije za vključevanje v posamezno skupino, ki so opisani v Tabeli 1, je kvaliteta terjatve slabša, čim nižje je razvrščena v skupinah. Tako se za terjatve v bonitetnih skupinah D in E uporablja izraz nedonosne terjatve. V spodnji tabeli prikazujem bonitetno strukturo kreditnega portfelja slovenskih bank.

Po letu 2009 se rast razvrščenih terjatev bank umirja, kar je razvidno iz Tabele 4. Na poslabšanje kakovosti kreditnega portfelja vpliva zmanjšan obseg posojil, saj tako v portfelj ne vstopajo novi komitenti, ki bi z ugodnejšimi bonitetami izboljšali povprečne ocene kreditnega portfelja.

Tabela 4: Bonitetna struktura portfelja slovenskih bank od 31. 12. 2007 do 28. 2. 2011

	31.12.2007		31.12.2008		31.12.2009		31.12.2010		28.2.2011	
	Razvrščene terjatve	Pokritost terjatev z oslavitvami v %	Razvrščene terjatve	Pokritost terjatev z oslavitvami v %	Razvrščene terjatve	Pokritost terjatev z oslavitvami v %	Razvrščene terjatve	Pokritost terjatev z oslavitvami v %	Razvrščene terjatve	Pokritost terjatev z oslavitvami v %
Skupaj (v mio)	40.782	3,2	46.664	3,0	49.257	3,7	49.766	4,9	49.831	5,1
Bonitetne skupine:	v %		v %		v %		v %		v %	
A	74,2	0,4	74,2	0,4	70,5	0,4	70,6	0,4	64,9	0,4
B	22,7	4,7	22,9	4,6	24,7	4,6	21,3	4,6	26,5	4,0
C	1,3	23,9	1,1	24,8	2,6	23,3	4,3	25,1	4,7	25,1
D	0,7	65,7	1,0	62,4	1,5	62,9	2,9	59,8	3,1	59,7
E	1,1	100,0	0,8	100,0	0,8	100,0	0,8	100,0	0,8	100,0

Vir: Banka Slovenije, Poročilo o finančni stabilnosti (2011), str. 87; Stabilnost slovenskega bančnega sistema (2009), str. 18.

Tako je po letu 2009 opazno upadanje deleža terjatev v bonitetnih skupinah A in B, slabšanje kakovosti kreditnega portfelja pa se v letu 2011 še stopnjuje.

Delež nedonosnih terjatev se je povečal od 1,8 % vseh razvrščenih terjatev konec leta 2007, na 3,9 % konec februarja leta 2011. Rast nedonosnih terjatev v letu 2009 je bila 30 % glede na leto 2008, v letu 2010 pa je bila že 66 %.

Opazno slabšanje kvalitete kreditnega portfelja je posledica finančne in gospodarske krize, ki je nekatere segmente gospodarstva pahnila v likvidnostne težave. Banke so zaradi negotovih razmer v realnem sektorju, zamud pri poplačilu obveznosti podjetij ter slabših poslovnih rezultatov, zaostriale kreditne standarde.

Pokritost terjatev z oslavitvami in rezervacijami se povečuje, ker banke zaradi poslabševanja kakovosti terjatev oblikujejo dodatne oslavitve in rezervacije. Oslavitve in rezervacije so do konca leta 2010 dosegle višino 2,4 mrd EUR, kar je 33 % porast glede na konec leta 2009. V istem obdobju so razvrščene terjatve porasle za samo 1 %. Pokritost razvrščenih terjatev z oslavitvami in rezervacijami se je povečala s 3,7 % na 4,9 %.

Plačilna disciplina posojilojemalcev se poslabšuje, zato se v letu 2011 pričakuje nadaljnja rast deleža razvrščenih terjatev v D in E ter stroškov oslavitvev, saj gospodarstvo počasi okreva.

4.3 Posojila z zamudami več kot 90 dni, primerjava z drugimi državami

Zaradi trajajoče gospodarske in finančne krize se plačilna sposobnost komitentov bank slabša, zato se delež komitentov, ki odplačujejo z zamudami, povečuje.

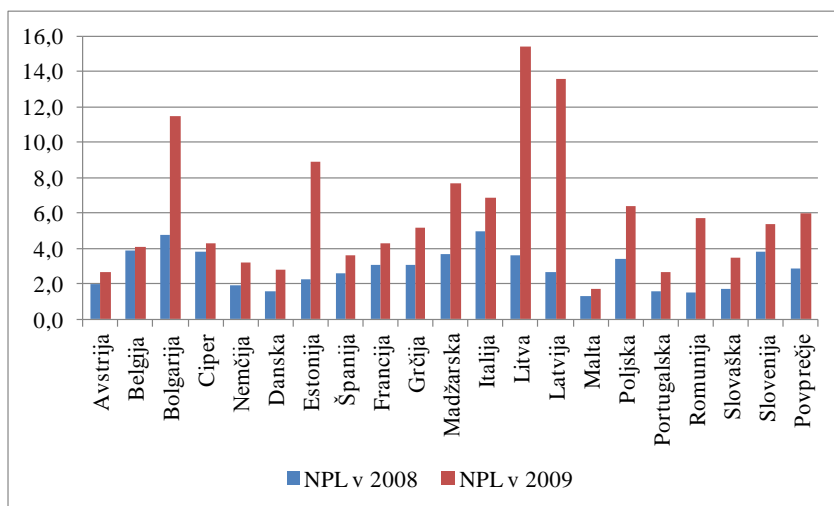
Kriza je pokazala na pomen stabilnih finančnih sistemov in na potrebo po podrobnejšem nadzoru posojilne aktivnosti bank. Mednarodne institucije (Mednarodni denarni sklad, Svetovna banka in Banka za mednarodne poravnave) v svojih gradivih poudarjajo pomen kazalca zapadlih posojil, za katera že več kot 90 dni niso bile plačane obresti ali anuitete

(angl. *nonperforming loan*, v nadaljevanju NPL).

Ker zamude preko 90 dni kažejo na težave pri odplačilu posojila in precej verjetno kreditno izgubo, povečevanje deleža NPL v vseh posojilih odraža poslabševanje kvalitete kreditnega portfelja, kar bankam narekuje oblikovanje dodatnih oslabitev in rezervacij ter slabi njihov rezultat. Za potrditev hipoteze o slabši bonitetni strukturi kreditnega portfelja bank v Sloveniji sem primerjal delež NPL v vseh posojilih (Slika 1) po izbranih državah.

Slika 1: Delež NPL v vseh posojilih v letih 2008 in 2009

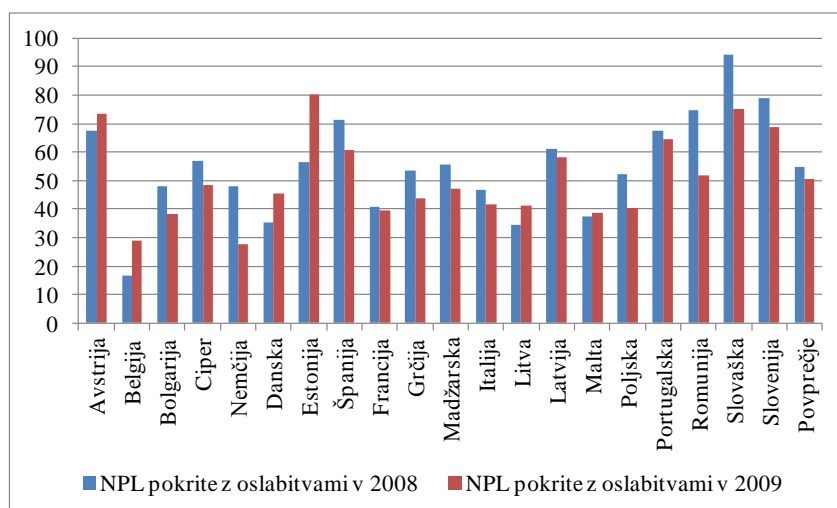
Vir: ECB, *EU banking sector stability*, 2010, str. 133-134.

Zaradi recesijskega okolja se je v večini opazovanih držav poslabšanje kvalitete naložb bank pospešilo v letu 2009, pri čemer je poslabšanje različno intenzivno, kar je razvidno iz Slike 1.

Delež NPL za Slovenijo je v letu 2008 (3,8 %) in je nad povprečjem opazovanih držav (2,9 %), medtem ko je v letu 2009 (5,4 %) pod povprečjem (6 %).

V letu 2009 se je nadpovprečno povečal delež NPL v bankah v Litvi, Latviji, Bolgariji, Estoniji, na Madžarskem in v Italiji. V nadaljevanju sem za izbrane države preveril pokritost nedonosnih terjatev z oslabitvami (Slika 2).

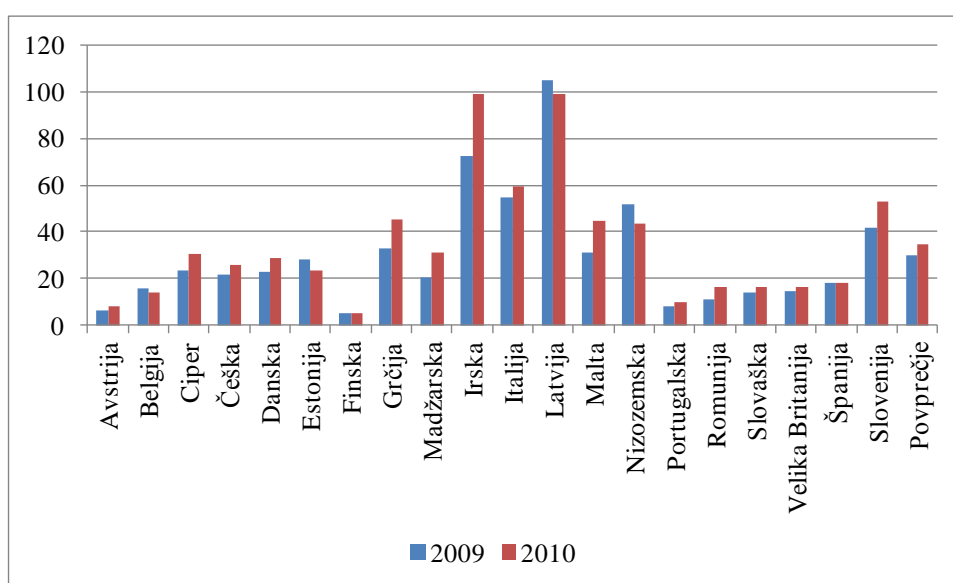
Slika 2: Pokritost NPL z oslabitvami v letih 2008 in 2009

Vir: ECB, *EU banking sector stability, 2010, str. 133-134.*

Slika 2 prikazuje, da je za banke v Sloveniji pokritost NPL z oslavitvami v letu 2008 (78,9 %) in v letu 2009 (68,8 %) precej višja kot v povprečju opazovanih držav (54,9 % oz. 50,7 %). Slika 3 prikazuje delež NPL v kapitalu bank.

Slika 3: Višina NPL glede na kapital bank po državah (v %)

Vir: Mednarodni denarni sklad (IMF), *Financial Soundness Indicators (FSI).*

Za banke v Sloveniji je značilen nadpovprečno visok delež NPL glede na kapital, kar je posledica slabših kazalnikov kapitalne ustreznosti bank, ki so pod evropskim povprečjem oz. med nižjimi v ES.

Campbell (2007, str. 26-29) ugotavlja, da se problematika NPL osredotoča na metode za odprodajo NPL kot slabih naložb, namesto predpisovanja regulatornega in pravnega okvirja za preprečevanje njihovega nastanka. Slaba posojila so najpogostejši razlog za

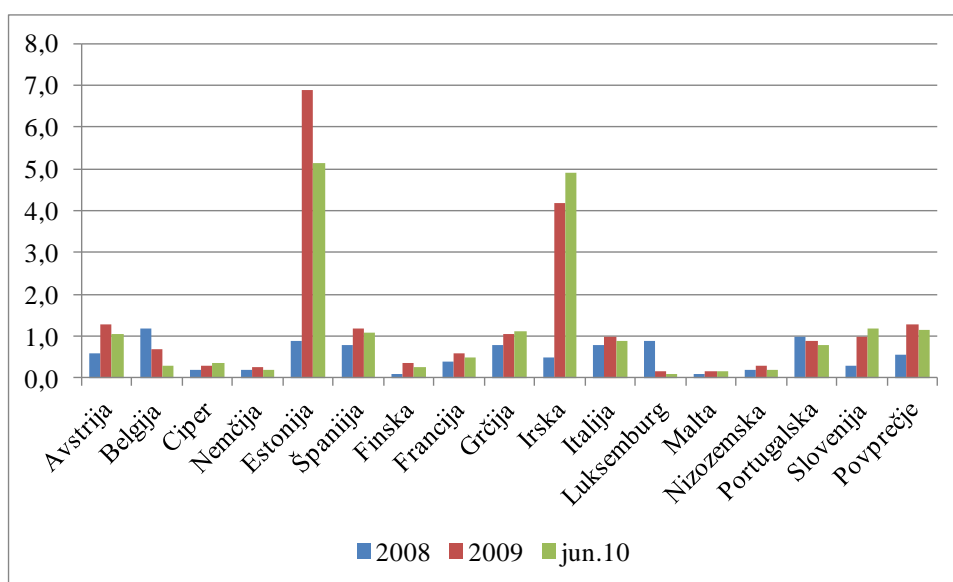
propade bank.

Ob manjših obsegih NPL so banke še vedno likvidne in profitabilne, zato se ustvarja vtis, da je problem obvladljiv. Podaljševanje teh posojil in prikrivanje dejanskega obsega NPL vodi do situacije, ko obseg teh posojil poraste do neobvladljive višine, ne da bi banka ta problem sploh prepoznala. Ker na problem slabih posojil niso imune tudi dobro vodene banke, je potrebna primerna politika za zmanjševanje teh tveganj in zagotovitev, da so komitenti s težavami pri odplačevanju predmet podrobnejše spremljave in ukrepanja.

4.4 Mednarodna primerjava stroškov oslabitev

Delež stroškov oslabitev glede na vrednost vseh posojil bank se med posameznimi državami evroobmočja zelo razlikuje, v povprečju se je ta delež dvignil od 0,6 % v letu 2008 na 1,3 % v letu 2009 ter se v tem nivoju ohranil v prvi polovici leta 2010, kar prikazuje Slika 4.

Slika 4: Delež stroškov oslabitev (v %) glede na vrednost vseh posojil po državah

Vir: ECB, podatkovno skladišče, 2010.

Pri primerjavi deleža stroškov oslabitev glede na vrednost vseh posojil v letu 2009 in v prvi polovici leta 2010 med državami izstopata z visoko nadpovprečnimi odstotki Estonija in Irska. V prvi polovici leta 2010 imajo povprečne odstotke oslabitev Avstrija, Španija, Grčija in Slovenija, slednja je šele v letu 2010 dosegla povprečni odstotek oslabitev glede na vrednost vseh posojil.

4.5 Vpliv krize na rezultate bank v Sloveniji

Košak (2011, str. 26) ugotavlja, da prvotni vzroki nastanka krize slovenskega bančnega sistema niso neposredno prizadeli, saj zaradi modela univerzalnega bančništva ni bil

pomembno izpostavljen tveganju hipotekarnih obveznic in z njimi povezanih izvedenih instrumentov. Slovenske banke so konec leta 2007 imele samo 253 mio EUR različnih strukturiranih finančnih instrumentov, kar je povzročilo minimalno izgubo v višini 14,8 mio EUR v prvem letu finančne krize. Avgusta 2008 so slovenske banke imele 193 mio EUR (0,4 % bilančne vsote) vrednostnih papirjev ameriških izdajateljev oz. vrednostne papirje devetih ameriških investicijskih in komercialnih bank, ki jih je propad banke Lehman Brothers najbolj prizadel.

V slovenskem bančnem sistemu se je zaostrovanje gospodarskih razmer odrazilo že v letu 2009, ko so banke zaradi pospešenega slabšanja kakovosti kreditnega portfelja povečale oslabitve in rezervacije ter posledično zmanjšale dobiček. Podjetja so v letu 2009 poslovala v pogojih relativno nizke likvidnosti in povečane plačilne nediscipline. Banke so povečevale oslabitve in rezervacije, kar je razvidno iz naraščanja kazalca pokritosti razvrščenih terjatev z oslabitvami na 4,9 % konec leta 2010, kazalec pa narašča tudi v letu 2011.

Slovenski bančni sistem je leta 2010 posloval z izgubo v višini 94,3 mio EUR. V uvodu k letnemu poročilu Banke Slovenije za leto 2010 je zapisano, da sta najpomembnejši značilnosti poslovanja slovenskih bank v letu 2010 zmanjšanje bilančne vsote (bilančna vsota bančnega sistema se je v letu 2010 zmanjšala za 1,3 mrd EUR na 50,3 mrd EUR) in poslovanje z izgubo. Banke so se zaradi neugodnih razmer na finančnih trgih razdolževale pri bankah v tujini, odplačale so leto prej močno povečane obveznosti do Evrosistema, država je zmanjševala vloge pri bankah, gospodinjstva pa so jih skromno povečala. Banke so se prilagajale z zmanjševanjem naložb v vrednostne papirje in naložb pri bankah. Nakopičene težave podjetij so se lani kazale na dva načina. Prvič, povečala se je razlika med kreditnim povpraševanjem in kreditno sposobnim povpraševanjem, ter drugič, močno sta se povečali zamujanje in neporavnavanje finančnih obveznosti, med drugim tudi do bank.

Višina neto oslabitev in rezervacij bank se je povečala s 499,6 mio EUR v letu 2009 na 806,1 mio EUR v letu 2010. Povečane oslabitve in rezervacije so se odrazile na bistveno zmanjšanem rezultatu večine bank oz. na izgubi vseh bank skupaj v višini 96,4 mio EUR.

V Tabeli 5 so posebej poudarjene neto oslabitve in rezervacije. Za leto 2010 je značilno izrazito povečanje neto oslabitev in rezervacij (za 62 %) kot posledica poslabšane kakovosti kreditnega portfelja, kar je povzročilo izgubo v letu 2010.

Tabela 5: Izkaz poslovnega izida bank

	Izkaz poslovnega izida (v mio EUR)					Delež v bruto dohodku (v %)				
	2006	2007	2008	2009	2010	2006	2007	2008	2009	2010
Neto obresti	689,8	816,4	944,6	932,2	1.037,7	56,7	57,0	69,4	65,4	70,3
Neobrestni prihodki	525,8	616,7	415,6	493,1	437,9	43,3	43,0	30,6	34,6	29,7
Bruto dohodek	1.215,6	1.433,0	1.360,2	1.425,3	1.475,6	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Operativni stroški	702,1	755,8	776,0	765,2	765,9	57,8	52,7	57,1	53,7	51,9
Stroški dela	367,4	401,8	412,1	415,5	413,3	30,2	28,0	30,3	29,2	28,0
Neto dohodek	513,5	677,1	584,2	660,2	709,7	42,2	47,2	42,9	46,3	48,1
Neto oslabitve in rezervacije	119,7	163,0	277,9	499,6	806,1	9,8	11,4	20,4	35,1	54,6
Poslovni izid pred obdavčitvijo	393,7	514,2	306,3	160,5	-96,4	32,4	35,9	22,5	11,3	-6,5
Poslovni izid po obdavčitvi	302,8	411,7	247,7	121,8	-94,3	24,9	28,7	18,2	8,5	-6,4

Vir: Banka Slovenije, Letno poročilo Banke Slovenije, leto 2010, str.25; Letno poročilo Banke Slovenije, leto 2007, str. 50.

SKLEP

Poslovanje bank ni povsem prepuščeno delovanju tržnih zakonitosti, saj propad ene banke lahko hitro zmanjša zaupanje v celoten bančni sistem, kar se je pokazalo v obdobju zadnje finančne krize. Zato je bančno poslovanje že dolgo urejeno s posebno regulativo in nadzorom. Spremljanje obvladovanja kreditnega tveganja ima med vsemi tveganji najdaljšo tradicijo, saj so posli kreditiranja osnovni bančni posli. V Sloveniji ima Banka Slovenije pristojnost, da preveri, kako banke upravljajo s kreditnim tveganjem in če imajo banke primerne sisteme za spremljavo slabih posojil oz. če imajo prave ukrepe, da obvladujejo obseg teh posojil.

Ob izbruhu finančne krize je bila Slovenija v gospodarskem vzponu. Visoko rast posojil so povzročile ugodne obrestne mere in proces prestrukturiranja naložb v bankah po prevzemu evra. Ocenjuje se, da so banke del potrebnega kapitala za intenzivno kreditno rast v tem času pridobile tudi posredno, z uvedbo MSRP.

Na podlagi primerjave kreditne rasti bank po 27 evropskih državah v letih 2006 do 2009 lahko potrdim prvo hipotezo, da so banke v Sloveniji zabeležile hitrejšo kreditno rast. Nadpovprečna rast kreditiranja je zabeležena v sektorju posojil nefinančnim družbam pri potrošniških posojilih in pri posojilih za nakup nepremičnin. Tudi po nastopu krize so banke v Sloveniji ohranile nadpovprečne stopnje rasti posojil nefinančnim družbam in posojil za nakup nepremičnin, rahlo podpovprečna rast je zabeležena pri potrošniških posojilih v letu 2009.

V času izrazitega kreditiranja so svoje zadolževanje povečala podjetja iz izrazito cikličnih gospodarskih dejavnosti, kot so gradbeništvo, poslovanje z nepremičninami, holdingi in podjetja iz nekaterih ciklično manj občutljivih gospodarskih panog, kot sta trgovina ter strokovne in poslovne dejavnosti. Ob takem trendu se postavi vprašanje kvalitete kreditne rasti in vprašanje, ali so bila tveganja, povezana z rastočim kreditiranjem v preteklih letih, ustrezno pospremljena z bančnimi oslabitvami in rezervacijami.

Hipotezo glede kvalitete kreditnega portfelja bank v Sloveniji sem preveril s primerjavo deleža NPL v vseh posojilih in deleža NPL glede na kapital bank. Po podatkih za leto 2009

ugotavljam, da je delež NPL v vseh posojilih pri bankah v Sloveniji nižji, medtem ko je delež NPL glede na kapital višji, kar je posledica slabših kazalnikov kapitalske ustreznosti bank v Sloveniji, ki so pod evropskim povprečjem oz. med nižjimi v ES.

Tretjo hipotezo, da so se banke v Sloveniji odzvale na krizo z višjimi odstotki oslabitev kot banke v ES, sem preveril s podatki o stopnji pokritosti NPL z oslabitvami. Pokritost z oslabitvami je za banke v Sloveniji v letu 2008 78,9 % in v letu 2009 68,8 %, kar je v obeh letih precej višje kot povprečje opazovanih držav (54,9 % oz. 50,7 %). Zato lahko potrdim hipotezo, da so banke v Sloveniji oblikovale višje odstotke oslabitev kot ostale primerjane države.

Glede na nadaljevanje finančne krize bodo banke soočene z upravljanjem slabih posojil (NPL). Ugotavljanje in upravljanje slabih posojil sta ključnega pomena za zagotavljanje učinkovitega kreditnega poslovanja. Banke morajo zagotoviti, da je vzpostavljen program celovitega upravljanja slabih posojil, ki vključuje sistem za pravočasno identifikacijo problematičnih posojil, tekoč nadzor problematičnih sredstev, procese za izterjavo zapadlih obveznosti in identifikacijo vzrokov za slaba posojila.

LITERATURA IN VIRI

1. Acharya, V. V., & Richardson, M. (2009). Causes of the financial crisis. *Critical review* 21(2-3), 195-210.
2. Baker, D. (2008). The housing bubble and the financial crisis. *Real-world economics review*, (46), 73-81.
3. Banka Slovenije (2010). Letno poročilo Banke Slovenije. Ljubljana: Banka Slovenije.
4. Banka Slovenije (2007). Letno poročilo Banke Slovenije. Ljubljana: Banka Slovenije.
5. Banka Slovenije (2011). *Poročilo o finančni stabilnosti* (interno gradivo). Ljubljana: Banka Slovenije.
6. Banka Slovenije (2007). *Poročilo o finančni stabilnosti* (interno gradivo). Ljubljana: Banka Slovenije.
7. Banka Slovenije (2009). *Stabilnost slovenskega bančnega sistema* (interno gradivo). Ljubljana: Banka Slovenije.
8. Bengtsson, E. (2011). Repoliticalization of accounting standard setting - The IASB, the EU and the global financial crisis. *Critical Perspectives on Accounting*, (22), 567-580.

9. Benston, G. J., & Wall, L. D. (2005). How Should Banks Account for Loan Losses. *Economic Review*, 24(2), 19-38.
10. Boudriga, A., Taktak, N. B., & Jellouli, S. (2009). Banking supervision and nonperforming loans: a cross-country analysis. *Journal of Financial Economic Policy*, 1(4), 286-318.
11. Campbell, A. (2007). Bank insolvency and the problem of nonperforming loans. *Journal of Banking Regulation*, 9(1), 25-45.
12. Dimovski, V., & Gregorič, A. (2000). *Temelji bančništva*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
13. El Khoury, G. (2009). Procyclicality of the Banking System: The prudential and Accounting Framework of the Procyclicality of Bank Balance Sheet. *The Business review*, 14(1), 139-149.
14. European Central Bank (2010). *Do bank loans and credit standards have an effect on output?* Najdeno 29. julija 2011 na spletnem naslovu <http://www.ecb.int/pub/pdf/scpwps/ecbwp1150.pdf>
15. European Central Bank (2010). Podatkovno skladišče. Najdeno 29. julija 2011 na spletnem naslovu http://sdw.ecb.europa.eu/browseSelection.do?DATASET=0&sf11=3&FREQ=H&sf12=4&sf13=4&CB_REP_SECTOR=67&sf14=4&sf15=4&node=71390
16. European Central Bank (2010). Structural indicators for EU banking sector. Najdeno 29. julija 2011 na spletnem naslovu <http://www.ecb.int/pub/pubbydate/2010/html/index.en.html>
17. European Central Bank (2010). EU banking sector stability. Najdeno 29. julija 2011 na spletnem naslovu <http://www.ecb.int/pub/pubbydate/2010/html/index.en.html>
18. European Central Bank (2010). EU banking structures. Najdeno 29. julija 2011 na spletnem naslovu <http://www.ecb.eu/pub/pdf/other/eubankingstructures201009en.pdf>
19. Garcia, G. G. H. (2009). Ignoring the lessons for effective prudential supervision, failed bank resolution and depositor protection. *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 17(3), 186-209.
20. Goddard, J., & Molyneux, P. (2009). The financial crisis in Europe: evolution, policy responses and lessons for the future. *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 17(4), 362-380.
21. Hronsky, J. (2010). IFRS 9, Impairment and procyclicality. JASSA. *The Finsia Journal of Applied Finance*, (4), 55-59.
22. Košak, T., & Košak, M. (2009). Preprečevanje procikličnosti v kreditni aktivnosti bank in vloga dinamičnih rezervacij. *Bančni vestnik*, (4), 33-42.
23. Košak, T. (2011). Bančni sistem in finančni trgi ob izbruhu finančne krize. *Bančni vestnik*, (6), 23-29.
24. Mednarodni denarni sklad (IMF). Financial Soundness Indicators (FSI). Najdeno 26. avgusta 2011 na spletnem naslovu <http://fsi.imf.org>
25. Mednarodni denarni sklad (IMF). (2010). Global Financial Stability Report. Meeting New Challenges to Stability and Building a Safer System. Najdeno 29. julija 2011 na spletnem naslovu <http://www.imf.org/external/pubs/ft/gfsr/2010/01/index.htm>
26. Mednarodni računovodski standardi. Eurlex (2010). Najdeno 29. julija 2011 na spletnem naslovu <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008320:0001:0481:SL:PDF>
27. Mrak, M., & Rant, V. (2011). Vzroki svetovne finančne krize. *Bančni vestnik*, (60), 2-8.
28. OECD Economic Surveys: EURO Area (2010). Minimising risks from imbalances in

- European Banking. Najdeno 26. avgusta 2011 na spletnem naslovu <http://dx.doi.org/10.1787/5km33srnz5nt-en>
29. Petersen, M. A., Senosi, M. C., Mukuddem-Petersen, J., Malaudzi, M. P., & Schoeman I. M. (2009). Did Bank Capital Regulation Exacerbate the Subprime Mortgage Crisis? *Hindawi Publishing Corporation*, 1-34.
  30. Pozen, R. C. (2009). Is It Fair to Blame Fair Value Accounting for the Financial Crisis? *Harvard Business Review*, 85-92.
  31. Ribnikar, I. (2006). *Monetarna ekonomija I*, (3. izd). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
  32. Sklep o izračunu kapitala bank in hranilnic. *Uradni list RS* št. 85/10, 97/10.
  33. Sklep o poslovnih knjigah in letnih poročilih bank in hranilnic. *Uradni list RS* št. 28/07, 119/07, 102/08, 21/09, 97/2010.
  34. Sklep o najmanjšem obsegu in vsebini dodatnega revizijskega pregleda glede izpolnjevanja pravil o upravljanju s tveganji v bankah in hranilnicah. *Uradni list RS* št. 42/09.
  35. Sklep o ocenjevanju izgub iz kreditnega tveganja bank in hranilnic. *Uradni list RS* št. 28/07, 102/08.
  36. Sklep o razkritjih s strani bank in hranilnic. *Uradni list RS* št. 135/06, 42/09, 85/10.
  37. Sklep o veliki izpostavljenosti bank in hranilnic. *Uradni list RS* št. 85/10, 34/11.
  38. Slapničar, S. (2010). Kritika vrednotenja po pošteni vrednosti. *Revizor*, 3(10), 20-40.
  39. *Sound Credit Risk Assessment and Valuation for Loans* (2006). Najdeno 29. julija 2011 na spletnem naslovu <http://www.bis.org./publ/bcbs26.htm>
  40. Wall, L. D., & Koch, T. (2000). Bank Loan-Loss Accounting: A Review of Theoretical and Empirical Evidence. *Economic Review*, 2(4), 1-19.
  41. Wallison, P. J. (2009). Cause and effect: Government policies and the financial crisis. *Critical Review* 21(2-3), 365-376.
  42. Zakon o bančništvu. *Uradni list RS* št. 99/10 – uradno prečiščeno besedilo (52/11 - popravek), 9/11 – ZplaSS-B, 35/11, 59/11.
  43. Zakon o Banki Slovenije. *Uradni list RS* št. 72/06.
  44. Zakon o gospodarskih družbah. *Uradni list RS* št. 42/2006, 60/2006 popr., 26/2007-ZSDU-B, 33/2007-ZSReg-B, 67/2007-ZTFI (100/2007 popr.), 10/2008, 68/2008, 23/2009; *Odl. US*: U-I-268/06-35.